دەزگای ئایدیا و کتێبی جوانییەکانی وەرگر … عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

کتێبی جوانییەکانی وەرگر “لێکۆڵینەوە” لە چاپ و بڵاوکردنەوەی دەزگای ئایدیایە لە نوسینی (عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا)ەیە، قسە لە ئەدەبی نوێی کوردی دەکات و لە سێ بەشی سەرەکی پێکهاتووە… لە گۆمەڵێك بابەتی گرنگ دەکۆڵێتەوە.

(1)

جوانییەکانی وەرگر

نوسین ژەهر و تریاکە، ئەو قسەیەی دریدا پێمان دەڵێت نوسین نە کۆمەڵێك دالە، دەبێ تەئویل بکرێت! نە کارە، کە شیاوی بەشداریکردن و گۆڕین و گواستنەوە بێت! بەڵکو فەزای هەر یەك لە خوێنەر و نوسەرە، چونکە هیچ دەقێك بێ بوونی (نوسەر) و بەشداریکردنی (خوێنەر) بوونی نییە، هەموو ئەوانەش پەیوەندییان بە چەمکی (جیاوازی)یەوە هەیە، چونکە نوسەر پێش ئەوەی خودی خۆی بدۆزێتەوە، دەکەوێتە نێو بوونی زمانەوە، بەو مانایەش نیازی دانەر ئاسۆی تێگەیشتن دیاری ناکات، بەڵکو بەشێکی زۆری تێگەیشتن دەکەوێتە دەرەوەی زمانی دەقەوە و پەیوەندی بە کلتور و راڤەکردنی قۆناغە جیاوازەکانی کلتورەوە هەیە، واتە خوێنەر شوێنی ناوەندی زمانەوانی پڕ ناکاتەوە، بەڵکو لەگەڵ فۆڕمەکانی زمانەوانی و خەیاڵکراوی کۆمەڵایەتی و جیهانبینی مامەڵە دەکات، ئەوەش بەرەو تێگەیشتن و راڤەکردن و بەرهەمهێنانەوەی تایبەتمان دەکاتەوە! ئەگەر ئەوە خاڵی بەشداریکردنی خوێنەر بێت، ئەوە نوسین لەسەر زنجیرەیەکی بێ کۆتایی لە بەرهەمهێنانەوەی دال دەژیت، بە دیوەکەی دیکە خاڵی گۆڕین و گواستنەوەی گۆشەنیگای دەق لە سەر توانای وڕوژاندنی پرسیار و وەڵامی پرسیارە جیاوازەکان راست دەبێتەوە… کەواتە ئەوە جیاوازییە فیکرەی یەکگرتووی کۆتائامێزی نێوان دەق و دانەر، بابەت و خود.. رەتدەکاتەوە، وەك چۆن بە توندی یەکگرتنی نێوان دەق و خوێنەر بەجێدەهێڵێت، هەموو ئەوانەش لەسەر ئیشکالیی بێکۆتایی زمان درێژ دەبنەوە!

(2)

تێگەیشتن و راڤەکردن

ژیان وەستانی نییە، دنیای ئەدەب و هونەریش دنیایەکی وەستا و راگوزەر نییە، خۆشی ئەدەب و هونەر تەنها خۆشییەکی ساتەوەختی لە کار کەوتوو نییە، دەقی ئەدەبی سەرکەوتوو هەر بەوەندە نابێ بەسە بکات، هیچ کارێکی ئەدەبی و هونەری سەرکەوتوو لە دنیادا نییە، کۆمەڵێك چەمك و فیکر و فەلسەفەی زیندوومان بۆ نەخاتە نێو ژیانەوە، هیچ کارێکی ئەدەبی و هونەری سەرکەوتوو لە دنیادا نییە، هەڵگری دنیابینی و خەون و پرسی سەردەم نەبێت، هیچ کارێکی ئەدەبی و هونەری، سەرکەوتوو نییە، هەڵگری ئەزموونێکی بەرفرەوانی مەعریفە و ئاگایی نەبێت… ژیان بەردەوامی دەنەخشێنێت، نووسەری داهێنەر لە سەر سێ پێگەی بنەڕەتی وەستاوە: مەعریفەی بەردەوام، خەیاڵی کراوە، جورئەتی تەجاوزکردن.

کەواتە دنیای داهێنان و بەهای دەقی داهێنەرانە، مەرج نییە، لەگەڵ پێوەرەکانی خوێنەر و رۆشنبیریی باو یەکبگرێتەوە، بەڵکو بایەخی خۆی لەوەدا دەبینێتەوە، کە ئاسۆی چاوەڕوانی خوێنەر و پانتایی رۆشنبیری باو دووچاری شۆك و ئاوەژوو بوونەوە دەکات! بایەخی خۆی لەوەدا هەڵدەگرێتەوە، کە پێوەرە هونەرییە باوەکان تەجاوز دەکات و بێچوون و پێوەری نوێ دادەهێنێ، بۆ ئەوەی لە رێگای پرسی نوێوە بەردەوامی بە دانوستان و گفتوگۆ زیندووەکانی بدات، نووسەر و خوێنەری داهێنەرانە چەند لە نووسین و خوێندنەوە بەرەو پێش بچێت، ئەوەندە واز لە گریمانەکان دەهێنێ و بە کۆمەڵێك بێچووندا دەچێتەوە و کۆمەڵێ پرسیاری نوێ ئاڕاستە دەکات و کۆمەڵێ چاوەڕوانی دیکە بۆ ژیان دەخاتەوە.

(3)

پەراوێزی خوێندنەوە

(ئێمە لە زەمەنێکدا دەژین کە بە مانا “پرۆست”ییەکەی ونبووە. ئێمە لە چاوەڕوانی زەمەنێکداین کە بە مانا “بیکت”یەکەی قابیلی چاوەڕوانی نییە) هەڵبەتە بەشێکی بەرفرەوان لە هێزی ئەو دوو رستەیە، دەشێ لەوێوە لە خەیاڵ و شیعرەوە نزیك بێتەوە، کە دەکەوێتە دەرەوەی عەقڵ و واقیعی باو، دەکەوێتە بێدەنگی و بێشاییەوە، بێگومان لەو دیوو عەقڵ و واقیع، گوتارێك بۆ حەقیقەت بوونی نییە، جگە لە زمانی خەیاڵ و زمانی جوانی نەبێت، لە هەر کوێ، ئەو دیوو واقیع ئامادە بێت، خەیاڵیش ئامادەیە، لە هەر کوێ بێدەنگی و بێشایی ئامادە بێت شیعر و جوانی ئامادەیە. کەواتە

ئەگەر خەیاڵ لە واقیع جیاواز بێت و شیعریش لە رێگای ئەو جیاوازییەوە، لە رێگای بێدەنگی و بێشاییەوە پەیوەندی بە خەیاڵەوە بکات، ئەوە دەتوانین بڵێین هەرچەندە ماوەی نێوان نوسەری ئەدەبی و خەیاڵ کەمتر بێتەوە، ئەوەندە رووبەری ئیبداع بەرفرەوانتر دەبێت. وەك دیارە ئەو هەڵگرتنەوەیە راستەوخۆ لە دەستەواژە بەناوبانگەکەی (نیفەری)یەوە وەرگیراوە کە دەڵێت: تا مەودای رووانین بەرفرەوانتر بێت، رووبەری گوزارشتکردن بەرتەسك دەبێتەوە.